

wszystkimi metodami – preferują rozwiązania siłowe”³. Podstawowym dokumentem regulującym działalność partii była „Deklaracja programowa PPN”. W treściwym siedmiopunktowym dokumencie założyciele organizacji przedstawili swoje stanowisko wobec najważniejszych, ich zdaniem, problemów. Opowiadali się za pełną suwerennością i niepodległością Polski oraz przestrzeganiem praw i swobód obywatelskich. Zwrócili uwagę na znaczenie Kościoła katolickiego oraz rodziny dla prawidłowego funkcjonowaniu społeczeństwa. Kwestie gospodarcze powinien regulować wolny rynek. W skomplikowanej kwestii stosunków międzynarodowych PPN zakładała następujące (nawzajem wykluczające się) cele: przyjazne stosunki z ZSRS (Rosją) i Niemcami, a także wspieranie wolnościowych dążeń Litwinów, Białorusinów i Ukraińców⁴.

Struktura, program i działalność

W momencie podjęcia jawnej działalności na początku 1990 r. PPN liczyła 729 członków (osób płacących składki). Liczbę osób luźno współpracujących z partią jej władze szacowały na 12 tys.⁵, ale w peerelu było ich z pewnością mniej. Służba Bezpieczeństwa wiedziała o strukturach terenowych PPN. W raporcie WUSW Gdańsk z połowy listopada 1989 r. jest mowa o ich istnieniu w Gdańsku, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Łodzi, Siedlcach, Szczecinie, Warszawie i we Wrocławiu. W ocenie SB ośrodki te ograniczały swą działalność do wydawania i kolportażu ulotek oraz do organizowania i uczestnictwa w manifestacjach. Liczebność członków PPN na terenie całego kraju szacowano na kilkadziesiąt osób⁶. Trzeba jednak pamiętać, że z uwagi na konspiracyjny charakter działalności PPN szacunki SB mogły być zaniżone (trudno jednak ocenić, jak bardzo).

Organem naczelnym i najwyższą władzą PPN była Konwencja Krajowa, czyli zjazd delegatów. Między kongresami partią kierowała Rada Naczelna i jej prezydium. Skład prezydium stanowili: prezes i przewodniczący rady – Romuald Szeremietiew oraz członkowie prezydium – Ryszard Anders, Marian Banaś, Lech Jęczmyk, Andrzej Rozpłochowski (od 1988 r. pełnomocnik PPN na emigracji w USA) i Tadeusz Stański. Sprawami organizacyjnymi zajmowała się Centralna Komisja Wykonawcza pod przewodnictwem Tadeusza Stańskiego, a w jej skład wchodził przewodniczący okręgowych komisji wykonawczych: Jan Chmielewski (Mazowsze), Marian Banaś (Małopolska), Krzysztof Frączek (Górny Śląsk), Zbigniew Kopystyński (Dolny Śląsk), Wojciech Kurpisz (Wielkopolska), Jarosław Kaczorowski (Pomorze Zachodnie), Andrzej Cybulski (Pomorze Gdańskie), Bogusław Owoc (Mazury i Warmia) i Jarosław Zdrojkowski (Lubelskie). W terenie funkcjonowało 9 okręgów oraz 32 rejonu działania, zwykle w większych miastach⁷.

Partia próbowała rozszerzyć zasięg swojego oddziaływania również na kraje zachodnie, gdzie utworzono przedstawicielstwa PPN. W Austrii działał Marek Stefan Szmidt, w Szwajcarii – Maria i Jerzy Grębscy, w Berlinie Zachodnim – Kazimierz Michalczyk, w Wielkiej

³ AIPN 0558/1, Przegląd ugrupowań politycznych w Polsce w 1989 r., k. 7; AIPN 0716/139, Meldunek operacyjny z 6 V 1985 r., k. 4.

⁴ R. Szeremietiew, *op. cit.*; P. Malewicz, *Polska polityka wschodnia w latach 1989–1991*, Toruń 2008, s. 112. Kwestia wschodnia była podejmowana przez PPN również w III RP. Zdołano m.in. zorganizować przedstawicielstwa partii na terenie Grodna i Wilna. Jedno z posiedzeń Rady Naczelnej PPN odbyło się w Wilnie, w czasie obchodów dwóchsetlecia uchwalenia Konstytucji 3 Maja.

⁵ R. Szeremietiew, *op. cit.*

⁶ AIPN 0558/1, Przegląd ugrupowań politycznych w Polsce w 1989 r., k. 7–13.

⁷ *Ibidem*; R. Szeremietiew, *op. cit.*

Brytanii PPN współpracowała z organizacją „Solidarity with Solidarity” Tadeusza Jarskiego, w USA przedstawicielami PPN była Jadwiga Czuba w Chicago i Ryszard Jonak w Nowym Jorku, a w Kanadzie najpierw Tadeusz Jandziszak (po wyemigracji do Kanady po 1984 r.), a następnie Zbigniew Farmus⁸.

Partia prowadziła niezależną działalność wydawniczą. Powołano Wydawnictwo im. Jerzego Łojka (cieszącego się wówczas ogromnym autorytetem w środowisku PPN). Tadeusz Stański twierdzi nawet, że gdyby Leszek Moczulski nie napisał *Rewolucji bez rewolucji*, to sztandarowym dziełem dla jego środowiska byłyby *Szansa powstania listopadowego* Łojka⁹.

Wydawano kilkanaście pism, m.in. „Czyn” (Wrocław 1988), „Czyn Niepodległy” (Kraków 1988–1989), „Polonia Restituta” (Gdańsk 1988–1990), „Polska Niepodległa” (Warszawa 1985–1989), „Powstaniec Wielkopolski” (Poznań 1989–1990), „Warmiński Informator Niepodległościowy” (Olsztyn 1989–1990)¹⁰.

Polska Partia Narodowa nie wykluczała stosowania siły w walce z komunistycznym systemem. Jak trafnie zauważa Krzysztof Łabędź, przemoc w programie PPN pojawiała się „przy okazji powrotu do zarzuconych przez większość ugrupowań idei strajku generalnego i powstania narodowego”. Przywódcy PPN zakładali przejęcie władzy na drodze powszechnego strajku, w wyniku którego strajkujący objęliby kontrolę nad zakładami, produkcją i dystrybucją (koncepcja popularna wśród przywódców solidarnościowych pod koniec 1981 r.) – wraz z przejmowaniem coraz większej liczby zakładów wyłoniona zostałaby tymczasowa administracja publiczna. Głosili, że gdyby milicja i wojsko stawiały opór, „trzeba je zmuszać do kapitulacji i rozbrojenia”, bowiem „tylko stanowcze działanie mające charakter zrywu powstańczego może Polakom przynieść zwycięstwo”¹¹. Takie koncepcje wynikały głównie z przekonania o nieuchronności społecznego wybuchu oraz braku możliwości uzyskania celów innymi sposobami. Twierdzili też, że przygotowania do podjęcia walki czynnej (tzn. tworzenie konspiracji zbrojnej) nie są potrzebne, ponieważ w przypadku wybuchu społecznego wielu ludzi mających broń (z wojska, aparatu bezpieczeństwa) powinno stanąć po stronie społeczeństwa, poza tym wystarczająco dużo ludzi umie się bronią posługiwać i może pełnić funkcje dowódcze¹².

W kwestiach gospodarczych PPN opowiadała się za wprowadzeniem gospodarki rynkowej i przeprowadzeniem prywatyzacji, którą postulowano przeprowadzić drogą wykupu akcji przez pracowników poszczególnych przedsiębiorstw. Zakładano, że będzie to proces długotrwały. Podkreślano konieczność pewnego ograniczenia wszystkich rodzajów własności przez poddanie ich kontroli społecznej (bez precyzowania mechanizmów), co miało na celu wykluczenie wyzysku, tzn. zagwarantowanie płacy sprawiedliwej i adekwatnej do wkładu pracy. W przypadku rolnictwa podstawą gospodarki miały być duże indywidualne gospodarstwa typu farmerskiego¹³.

⁸ R. Szeremietiew, *op. cit.*

⁹ Relacja T. Stańskiego z 22 IX 2009 r.

¹⁰ W. Domagalski, *Polska Partia Niepodległościowa*, [w:] encyklopedia-solidarnosci.pl; R. Szeremietiew, *op. cit.*; K. Łabędź, *op. cit.*, s. 258.

¹¹ K. Łabędź, *op. cit.*, s. 258.

¹² *Ibidem*; [R. Szeremietiew], *Powstań Polsko! Zarys myśli programowej Nowej Prawicy Polskiej*, Tajne Wydawnictwo Polskie [Warszawa 1987], s. 67–69; W. Skidel [R. Szeremietiew], *Cele polityki polskiej*, „Polska Niepodległa” 1987, nr 3.

¹³ K. Łabędź, *op. cit.*, s. 258.

Aspiracją środowiska tworzącego PPN było zjednoczenie całej opozycji niepodległościowej. Wynikiem podjętych w tym kierunku działań było powołanie w maju 1987 r. Porozumienia Partii i Organizacji Niepodległościowych. W skład istniejącego dwa lata PPiON weszły: Organizacja Liberalnych Demokratów „Niepodległość”, Ruch Polityczny „Wyzwolenie”, Organizacja „Wolność-Sprawiedliwość-Niepodległość”, Unia Demokratów „Baza” i Grupa Polityczna „Samostanowienie”; ściśle współpracowano z „Solidarnością Walczącą” Kornela Morawieckiego¹⁴.

Inną inicjatywą zjednoczeniową było zorganizowanie w maju 1988 r. w austriackim Ramsau konferencji „Kraj – Emigracja”. Wzięli w niej udział przedstawiciele ugrupowań tworzących PPiON, środowisk polonijnych z Europy, USA i Kanady oraz ministrowie rządu RP na uchodźstwie, w tym przyszły prezydent, Ryszard Kaczorowski¹⁵.

W momencie przełomu

Polska Partia Narodowa miała negatywny stosunek do przemian zachodzących w Polsce w 1989 r. Partia związała się ze związkowymi przeciwnikami Lecha Wałęsy, czyli Grupą Roboczą Komisji Krajowej „Solidarności” (Andrzej Gwiazda, Marian Jurczyk, Andrzej Słowik, Seweryn Jaworski). Działacze PPN brali udział w pracach grupy (Szeremietiew był doradcą leszczyńskiego regionu NSZZ „S” i członkiem grupy) i prowadzili działania na rzecz demokratycznego wyboru władz reaktywowanego Związku¹⁶.

Szeremietiew sceptycznie oceniał aktualną sytuację: „[...] ceną za umożliwienie utworzenia drugiego związku w zakładach pracy ma być odsunięcie od związku tzw. ekstremy (m.in. Andrzeja Słowika, Andrzeja Gwiazdy, Mariana Jurczyka), likwidacja struktur podziemnych oraz Biura w Brukseli, a Wałęsa ma odegrać podobną rolę jak Stanisław Mikołajczyk i doprowadzić do kapitulacji oraz uznania międzynarodowego dla „Solidarności”¹⁷.

Nic dziwnego, że PPN ogłosiła bojkot wyborów czerwcowych i krytykowała ustalenia okrągłego stołu. Przystąpienie do rozmów z komunistami odbierano jako zdradę ideałów „Solidarności” i legitymizację władzy¹⁸. Partia organizowała manifestacje przeciw ustaleniom okrągłostołowym, często w porozumieniu z innymi organizacjami, również negatywnie nastawionymi do prowadzonych rozmów¹⁹. Jednocześnie, jak pisał po latach Szeremietiew, „zmiany zachodzące w Polsce powodowały korektę w działaniach organizacyjnych i politycznych PPN. Przewidywane przesilenie i obalenie komunizmu w wyniku protestu społecznego (strajki w 1988 r.) nie nastąpiło”²⁰.

¹⁴ R. Szeremietiew, *op. cit.* Inicjatywę zjednoczenia środowisk niepodległościowych podejmowała również KPN. W Warszawie odbyło się 11 X 1988 r. spotkanie Komisji Przygotowawczej Opozycji Niepodległościowej. Jego efektem było wspólne oświadczenie przedstawicieli KPN, Liberalno-Demokratycznej Partii „Niepodległość”, Polskiej Partii Socjalistycznej, Solidarności Walczącej, Unii Demokratów „Baza”, Federacji WSW „Wyzwolenie”, Grupy Politycznej „Niezawisłość” oraz Grupy Politycznej „Samostanowienie” (pozostawiono vacat dla: Porozumienia Partii i Organizacji Niepodległościowych oraz PPS Grupa Rady Naczelnej). Zawarto w nim postulat przywrócenia „Solidarności” oraz przeprowadzenia w najbliższym czasie wolnych wyborów. Wydaje się, że głównym powodem braku porozumienia z PPN była osoba Leszka Moczulskiego (AIPN 01228/2807, Oświadczenie Komisji Przygotowawczej Opozycji Niepodległościowej, k. 2149).

¹⁵ R. Szeremietiew, *op. cit.*; W. Domagalski, *op. cit.*

¹⁶ R. Szeremietiew, *op. cit.*

¹⁷ W. Skidel [R. Szeremietiew], *Gra w durnia nazywana porozumieniem*, „Polska Niepodległa”, 1988, nr 4.

¹⁸ AIPN 0558/1, Przegląd ugrupowań politycznych w Polsce w 1989 r., k. 7–13; R. Szeremietiew, *op. cit.*

¹⁹ *Ibidem*; AIPN 0558/1, Przegląd ugrupowań politycznych w Polsce w 1989 r., k. 7–13.

²⁰ R. Szeremietiew, *op. cit.*

Sprawa Operacyjnego Rozpracowania „Hydra”

Działalność opozycyjna byłych działaczy KPN nie mogła umknąć uwadze Służby Bezpieczeństwa. Chociaż sprawę o krypt. „Hydra” zarejestrowano pod numerem 91566 w Wydziale I Biura „C” MSW dopiero 8 maja 1985 r., to pierwsze meldunki o zamiarze powołania przez Szeremietiewa PPN datowane są wcześniej niż oficjalne ogłoszenie jej działalności. Analiza zawartości zachowanych materiałów operacyjnych SB na temat PPN wskazuje na to, że jednak o samej partii i jej konspiracyjnych strukturach nie wiedziano zbyt wiele. Świadczy o tym wymownie fakt umieszczenia Moczulskiego jako głównego figuranta Sprawy Operacyjnego Rozpracowania „Hydra”.

Zachowane materiały sugerują, że informacje SB pochodziły ze spotkań przywódców PPN w większym gronie osób. Nie ma śladów świadczących o głębokiej infiltracji tej struktury. Najcenniejszymi meldunkami zachowanymi w teczce SOR „Hydra” są dwie informacje przekazane przez Departament I MSW (wywiad), który miał informatora działającego w środowisku niepodległościowym²¹.

Figuranci SOR „Hydra”

Lp.	Nazwisko i imię	Określenie kontaktu	Uwagi
1	Moczulski Leszek	przewodniczący KPN	gł. figurant
2	Szeremietiew Romuald	KPN założyciel	figurant
3	Stański Tadeusz	PPN założyciel	figurant
4	Jandziszak Tadeusz	PPN założyciel	figurant
5	Goławski Zygmunt	PPN założyciel	figurant

Źródło: AIPN 0716/139, Wykaz kontaktów osób rozpracowywanych, k. 2.

Sprawę zakończono 10 maja 1990 r., podając jako powód likwidację Służby Bezpieczeństwa. Była ona prowadzona przez Departament III MSW (przekształcony już w Departament Ochrony Konstytucyjnego Porządku Państwa). Jednakże we wniosku o zakończenie SOR „Hydra” proponowano jednocześnie kontynuowanie rozpracowania PPN przez Urząd Ochrony Państwa. Naczelnik Wydziału III DOKPP uzasadniał to następująco: „[...] partia przechodzi do jawnej działalności w Polsce, ale jest to struktura, która prezentuje nadal ekstremalną postawę opozycji pozaparlamentarnej. PPN zgodnie z założeniami programowymi dąży do przejęcia władzy w drodze powstania zbrojnego. Jest zakonspirowaną organizacją kadrową, przygotowującą się do przyszłej walki. Członkowie PPN biorą udział w »zadymach« ulicznych i w każdej chwili mogą zakłócić porządek publiczny”²².

²¹ AIPN 0558/1, Notatka informacyjna dotycząca nowej nielegalnej partii opozycyjnej, k. 10 i 55.

²² AIPN 0716/139, Wniosek o zakończenie sprawy operacyjnego rozpracowania z dnia 10 V 1990 r., k. 294. Jawną działalność PPN podjęła na I Konwencji Krajowej, która odbyła się 20 i 21 X 1990 r. W wyborach parlamentarnych kandydaci PPN startowali bez powodzenia z list Wyborczej Akcji Katolickiej oraz Porozumienia Obywatelskiego Centrum – zob.: P. Malewicz, *Polska polityka wschodnia w latach 1989–1991*, Toruń 2008, s. 112. W rządzie Jana Olszewskiego Szeremietiew został powołany 12 II 1992 r. na stanowisko wiceministra obrony narodowej, a od 8 IV do 5 VI 1992 r. kierował resortem obrony jako p.o. ministra. Po upadku tego rządu PPN weszła w skład organizowanych przez premiera Olszewskiego Ruchu dla Rzeczypospolitej oraz Koalicji dla Rzeczypospolitej.